

Brüssel, 11.12.2019
COM(2019) 640 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, EUROOPA ÜLEMKOGULE,
NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING
REGIOONIDE KOMITEELE**

Euroopa roheline kokkulepe

1. SISSEJUHATUS – MUUDAME KIIRELOOMULISE VÄLJAKUTSE AINULAADSEKS VÕIMALUSEKS

Käesolevas teatises esitatakse Euroopa roheline kokkulepe Euroopa Liidu (EL) ja selle kodanike jaoks. Sellega uuendatakse komisjoni kohustus tegeleda kliima- ja keskkonnaprobleemidega, mis on selle põlvkonna jaoks määrava tähtsusega ülesanne. Maa atmosfäär soojeneb ja kliima muutub iga aastaga. Planeedi kaheksast miljonist liigist on üks miljon kadumisohus. Metsi ja ookeane reostatakse ja hävitatakse¹.

Euroopa roheline kokkulepe on meie vastus nendele väljakutsetele. Tegemist on uue majanduskasvu strateegiaga, mille eesmärk on **muuta EL õiglaseks ja jõukaks, nüüdisaegse, ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks**, kus 2050. aastaks **ei ole enam kasvuhoonegaaside netoheidet ja kus majanduskasv on ressursikasutusest lahutatud**.

Samuti on selle eesmärk **kaitsta, säilitada ja suurendada ELi looduskapitali ning kaitsta kodanike tervist ja heaolu keskkonnaga seotud ohtude ja mõjude eest**. Samas peab see üleminek olema **õiglane ja kaasav**. Selles tuleb seada esikohale inimesed ning pöörata tähelepanu piirkondadele, tööstusharudele ja töötajatele, kes seisavad silmitsi suurimate raskustega. Kuna see toob kaasa olulisi muutusi, on üldsuse aktiivne osalemine ja usk üleminekusse äärmiselt olulised, kui soovitakse, et poliitika toimiks ja oleks vastuvõetav. Vaja on uut lepingut, et tuua kokku kodanikud kogu nende mitmekesisuses ning riiklikud, piirkondlikud ja kohalikud ametiasutused, kodanikuühiskond ja tööstus, kes teevad tihedat koostööd ELi institutsioonide ja nõuandvate organitega.

ELil on kollektiivne võime muuta oma majandust ja ühiskonda, et suunata see kestlikumale teele. EL saab kliima- ja keskkonnameetmete, tarbijakaitse ja töötajate õiguste valdkonna üleilmse liidrina toetuda oma tugevustele. Heie täiendav vähendamine on keeruline ülesanne. See nõuab ulatuslikke avaliku sektori investeeringuid ja suuremaid jõupingutusi erakapitali suunamiseks kliima- ja keskkonnameetmetesse, vältides samal ajal mittesäästvate tavade kinnistumist. EL peab olema kestlikke lahendusi toetava sidusa finantssüsteemi loomise rahvusvaheliste jõupingutuste koordineerimisel eestvedajate seas. Selline eelnev panustamine on ka **võimalus suunata Euroopa kindlalt uuele kestliku ja kaasava majanduskasvu teele**. Euroopa roheline kokkulepe kiirendab ja toetab vajalikku üleminekut kõigis sektorites.

Euroopa ei suuda rohelises kokkuleppes seatud keskkonnavalaseid eesmärke saavutada üksi. Kliimamuutuste ja bioloogilise mitmekesisuse vähenemise põhjused on üleilmsed ja piiriülesed. EL saab kasutada oma mõju, oskusteavet ja rahalisi vahendeid, et ärgitada oma naabreid ja partnereid samuti kestliku tee valima. EL jätkab rahvusvaheliste jõupingutuste juhtimist ja soovib luua liitlassuhteid sarnaseid seisukohti jagavate partneritega. EL tunnistab ka vajadust säilitada oma energiavarustuskindlus ja konkurentsivõime, isegi kui teised ei soovi tegutseda.

¹ Allikad: i) Valitsustevaheline kliimamuutuste rühm (IPCC): eriaruanne, milles käsitletakse mõju, mida avaldab üleilmne soojenemine 1,5 °C võrra; ii) Valitsustevaheline bioloogilist mitmekesisust ja ökosüsteemi teenuseid käsitlev teaduslik-poliitiline foorum: bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemi teenuste ülemaailmse hindamise 2019. aasta aruanne; (iii) Rahvusvaheline ressursside töörühm: Ülemaailmse ressursside ülevaade 2019: loodusvarad sellise tuleviku jaoks, mida me tahame iv) Euroopa Keskkonnaamet: Euroopa keskkond – hetkeolukord ja väljavaated 2020. aastal: teadmised kestlikule Euroopale üleminekuks.

Käesolevas teatises esitatakse **Euroopa roheline kokkuleppe saavutamiseks vajalike peamiste poliitikasuundade ja meetmete esialgne tegevuskava**. Seda ajakohastatakse vastavalt vajaduste muutumisele ja poliitikameetmete sõnastamisele. Kõik ELi meetmed ja poliitikavaldkonnad peavad aitama kaasa Euroopa roheline kokkuleppe eesmärkide saavutamisele. Probleemid on keerulised ja omavahel seotud. Poliitikameetmed peavad olema julged ja kõikehõlmavad ning nende eesmärk peab olema maksimeerida kasu tervisele, elukvaliteedile, vastupanu- ja konkurentsivõimele. See nõuab pingelist koordineerimist, et kasutada ära olemasolevat sünergiaat kõigis poliitikavaldkondades².

Roheline kokkulepe on lahutamatu osa praeguse komisjoni strateegiast, mille eesmärk on viia ellu ÜRO 2030. aasta tegevuskava ja kestliku arengu eesmärgid³ ning muud president von der Leyeni poliitilistes suunistes väljakuulutatud prioriteetsed eesmärgid⁴. Osana rohelisest kokkuleppes kohandab komisjon Euroopa poolaasta protsessi makromajanduslikku koordineerimist selliselt, et see hõlmaks ÜRO kestliku arengu eesmärgi, seaks kestlikkuse ja kodanike heaolu majanduspoliitika keskmesse ning kestliku arengu eesmärgid liidu poliitikakujundamise ja meetmete keskmesse.

Allpool esitatud joonisel on kujutatud roheline kokkuleppe eri elemente.

Joonis1: Euroopa roheline kokkulepe

² Kooskõlas aruandes „Euroopa keskkond – hetkeolukord ja väljavaated 2020. aastal: teadmised kestlikule Euroopale üleminekuks“ (Euroopa Keskkonnaagentuur) tehtud järeldustega.

³ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

⁴ Vt ametisseastuva presidendi Ursula von der Leyeni poliitilised suunistes: [Poliitilised suunistes järgmisele komisjonile \(2019–2024\)](#) – „Liit, mis seab kõrgemad sihid: Minu tegevuskava Euroopa jaoks“:

2. ELI MAJANDUSE ÜMBERKUJUNDAMINE KESTLIKU TULEVIKU NIMEL

2.1. Sügavalt ümberkujundava poliitika loomine

Euroopa rohelise kokkuleppe saavutamiseks on vaja uuesti läbi mõelda poliitika, mis käsitleb puhta energiaga varustamist majanduses, tööstuses, tootmises ja tarbimises, suuremahulist taristut, transporti, toitu ja põllumajandust, ehitust, maksustamist ja sotsiaalseid hüvesid. Nende eesmärkide saavutamiseks on oluline looduslike ökosüsteemide kaitsmist ja taastamist, ressursside säästvat kasutamist ja inimeste tervise parandamist kõrgemalt väärtustada. See on see valdkond, kus muutust on kõige rohkem vaja ning kus see võib olla ELi majandusele, ühiskonnale ja looduskeskkonnale kõige kasulikum. Samuti peaks EL edendama vajalikku digiüleminekut ja arendama vajaminevaid digitaalseid vahendeid ning neisse investeerima, kuna need on muutuste olulised käivitajad.

Kuigi kõik need tegevusvaldkonnad on omavahel tihedalt seotud ja üksteist võimendavad, tuleb erilist tähelepanu pöörata võimalikele kompromissidele majanduslike, keskkonnavalaste ja sotsiaalsete eesmärkide vahel. Rohelises kokkuleppes kasutatakse järjepidevalt kõiki poliitilisi hoobasid: reguleerimine ja standardimine, investeringud ja innovatsioon, riiklikud reformid, dialoog sotsiaalpartneritega ja rahvusvaheline koostöö. Euroopa sotsiaalõiguste sammas aitab tagada, et kedagi ei jäeta kõrvale.

Uutest meetmetest üksi ei piisa Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärkide saavutamiseks. Lisaks uute algatuste käivitamisele teeb komisjon koostööd liikmesriikidega, et suurendada ELi jõupingutusi rohelise kokkuleppe seisukohast oluliste kehtivate õigusaktide ja poliitika jõustamise ja tõhusa rakendamise tagamiseks.

2.1.1. Kõrgemate ELi kliimaeesmärkide seadmine 2030. ja 2050. aastaks

Komisjon on juba esitanud selge visiooni sellest, kuidas saavutada 2050. aastaks kliimanetraalsus⁵. See visioon peaks olema aluseks pikaajalisele strateegiale, mille EL esitab Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsiooni raames 2020. aasta alguses. Selleks et määrata selgelt kindlaks tõhusa ja õiglase ülemineku tingimused, tagada prognoositavus investorite jaoks ning ülemineku pöördumatus, **esitab komisjon 2020. aasta märtsiks ettepaneku esimese Euroopa kliimaseaduse kohta.** Sellega sätestatakse 2050. aasta kliimanetraalsuse eesmärk ELi õiguses. Kliimaseadusega tagatakse ka, et kõik ELi poliitikavaldkonnad aitavad kaasa kliimanetraalsuse eesmärgi saavutamisele ning et kõik sektorid täidavad oma osa.

EL on juba alustanud majanduse moderniseerimist ja **ümberkujundamist, et saavutada kliimanetraalsus.** Ajavahemikus 1990–2018 vähenes kasvuhoonegaaside heide 23 %, samal ajal kui majandus kasvas 61 %. Praeguse poliitikaga väheneb kasvuhoonegaaside heide 2050. aastaks aga vaid 60 %. Palju on veel teha, alustades ambitsioonikamate kliimameetmetega järgmisel kümnendil.

2020. aasta suveks esitab komisjon mõjuhindamise läbinud kava, **millega seada vastutustundlikul viisil kõrgem eesmärk vähendada 2030. aastaks ELi kasvuhoonegaaside heidet vähemalt 50 % võrreldes 1990. aasta tasemega ja liikuda 55 % suunas.** Sellise kasvuhoonegaaside heite täiendava vähendamise saavutamiseks

⁵ Puhas planeet kõigi jaoks – Euroopa pikaajaline strateegiline visioon, et jõuda jõuka, nüüdisaegse, konkurentsivõimelise ja kliimanetraalse majanduseni (COM(2018) 773 final).

vaatab komisjon 2021. aasta juuniks läbi kõik asjakohased kliimapoliitika vahendid ja teeb vajaduse korral ettepaneku neid muuta. See hõlmab heitkogustega kauplemise süsteemi⁶, sealhulgas Euroopa heitkogustega kauplemise süsteemi võimalikku laiendamist uutele sektoritele, liikmesriikide eesmärgi vähendada heitkoguseid sektorites, mis ei kuulu heitkogustega kauplemise süsteemi⁷, ning maakasutust, maakasutuse muutust ja metsandust käsitlevat määrust⁸. Komisjon teeb ettepaneku kliimaseadust muuta, et seda vastavalt ajakohastada.

Need poliitilised reformid aitavad tagada töhuga CO₂-heite maksustamise kogu majanduse ulatuses. See soodustab muutusi tarbijate ja ettevõtjate käitumises ning hõlbustab kestlike avaliku ja erasektori investeeringute suurendamist. Erinevad hinnakujundusvahendid peavad üksteist täiendama ja tagama ühiselt sidusa poliitikaraamistikku. Samuti on oluline tagada, et maksustamine oleks kooskõlas kliimaeesmärkidega. Komisjon teeb ettepaneku vaadata läbi energia maksustamise direktiiv⁹, keskendudes keskkonnaküsimustele ning tehes ettepaneku kasutada aluslepingute sätteid, mis võimaldavad Euroopa Parlamendil ja nõukogul võtta selles valdkonnas vastu ettepanekuid seadusandliku tavamenetluse kohaselt kvalifitseeritud häälteenamusega, mitte ühehäälselt.

Seni kuni paljud rahvusvahelised partnerid ei sea ELiga samaväärseid eesmärgi, esineb kasvuhoonegaaside heite ülekandumise oht kas seetõttu, et tootmine viiakse ELi üle teistesse riikidesse, kus heite vähendamise eesmärgid on madalamad, või seetõttu, et ELi tooted asendatakse rohkem CO₂-heidet tekitava impordiga. Kui see oht realiseerub, siis üleilmne heide ei vähene ning see nurjab ELi ja selle tööstuse jõupingutused Pariisi kokkuleppe üleilmsete kliimaeesmärkide saavutamiseks.

Kui maailmas jäävad erinevused eesmärkide tasemes püsima, samal ajal kui EL oma kliimapüüdlusi suurendab, **teeb komisjon ettepaneku süsinikdioksiidi kohandusmehhanismi kohta teatavates sektorites, et vähendada kasvuhoonegaaside heite ülekandumise ohtu.** See tagaks, et imporditud toodete hinnad kajastaksid täpsemalt nende süsinikusisaldust. Kõnealune meede kavandatakse nii, et see oleks kooskõlas Maailma Kaubandusorganisatsiooni eeskirjade ja liidu muude rahvusvaheliste kohustustega. See oleks alternatiiv meetmetele¹⁰, millega vähendatakse kasvuhoonegaaside heite ülekandumise ohtu ELi heitkogustega kauplemise süsteemis.

Komisjon võtab vastu uue, ambitsioonikama ELi strateegia kliimamuutustega kohanemiseks. See on oluline, kuna kliimamuutused jäävad Euroopas märkimisväärseks surveallikaks vaatamata nende leevendamiseks tehtavatele jõupingutustele. Äärmiselt oluline on tugevdada kliimakindluse, vastupanuvõime suurendamise, ennetuse ja valmisolekuga seotud jõupingutusi. Kliimamuutustega kohanemise, sh looduspõhiste lahenduste alane töö peaks jätkuvalt mõjutama avaliku ja erasektori investeeringuid.

⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2003/87/EÜ, millega luuakse liidus kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteem ja muudetakse nõukogu direktiivi 96/61/EÜ (konsolideeritud versioon).

⁷ Määrus (EL) 2018/842, milles käsitletakse liikmesriikide kohustust vähendada kasvuhoonegaaside heidet aastatel 2021–2030, millega panustatakse kliimameetmetesse, et täita Pariisi kokkuleppega võetud kohustused, ning millega muudetakse määrust (EL) nr 525/2013.

⁸ Määrus (EL) 2018/841, millega lisatakse maakasutusest, maakasutuse muutusest ja metsandusest tulenev kasvuhoonegaaside heide ja sellest tulenevate kasvuhoonegaaside sidumine 2030. aasta kliima- ja energiapoliitika raamistikku ning millega muudetakse määrust (EL) nr 525/2013 ja otsust nr 529/2013/EL.

⁹ Nõukogu direktiiv 2003/96/EÜ, millega korraldatakse ümber energiatoodete ja elektrienergia maksustamise ühenduse raamistik.

¹⁰ Näiteks tasuta saastekvootide eraldamine või elektrikulude suurenemise hüvitamine.

Oluline on tagada, et investoritel, kindlustusandjatel, ettevõtjatel, linnadel ja kodanikel oleks kogu ELis juurdepääs andmetele ning et nad saaksid töötada välja vahendid kliimamuutuste integreerimiseks oma riskijuhtimistavadesse.

2.1.2. Puhas, taskukohane ning kindel energia

Energiasüsteemi süsinikuheite edasine vähendamine on oluline kliimaeesmärkide saavutamiseks 2030. ja 2050. aastal. Energia tootmine ja kasutamine kõigis majandussektorites põhjustab üle 75 % ELi kasvuhoonegaaside heitest. Esikohale tuleb seada energiatõhusus. Tuleb luua elektrienergiasektor, mis põhineb suures osas taastuvatel energiaallikatel, ja sellele lisaks lõpetada lühikese aja jooksul järk-järgult söe kasutamine ning vähendada gaasi süsinikuheiteid. Samal ajal peab olema ELi tarbijatele ja ettevõtjatele tagatud kindel ja taskukohane energiavarustus. Selleks on oluline tagada, et Euroopa energiaturg oleks täielikult integreeritud, omavaheiste ühendustega varustatud ja digiteeritud, järgides samas tehnoloogilise neutraalsuse põhimõtet.

Liikmesriigid esitavad oma läbivaadatud energia- ja kliimakavad 2019. aasta lõpuks. Kooskõlas energialiidu ja kliimameetmete juhtimist käsitleva määrusega¹¹ tuleks nendes kavades ette näha suured riiklikud panused kogu ELi hõlmavate eesmärkide saavutamisse. Komisjon hindab kavade ambitsioonikust ja vajadust täiendavate meetmete järele, kui eesmärgid ei ole piisavalt kõrged. Seda võetakse arvesse 2030. aastaks kõrgemate kliimaeesmärkide seadmise protsessis, mille tarvis vaatab komisjon vajadusel 2021. aasta juuniks läbi asjaomased energeetikaalased õigusaktid ja esitab nende muutmise ettepanekud. Kui liikmesriigid alustavad 2023. aastal oma riiklike energia- ja kliimakavade ajakohastamist, peaksid nad kajastama uusi kliimaeesmärke. Komisjon tagab jätkuvalt, et kõigi asjaomaste õigusaktide täitmine on rangelt tagatud.

Üleminek puhtale energiale peaks kaasama tarbijaid ja tooma neile kasu. Taastuvatel energiaallikatel on väga suur roll. Oluline on suurendada avamere tuuleenergia tootmist, tuginedes liikmesriikide piirkondlikule koostööle. Taastuvate energiaallikate, energiatõhususe ja muude kestlike lahenduste arukas integreerimine kõigis sektorites aitab saavutada süsinikuheite vähendamise võimalikult väikeste kuludega. Taastuvenergiaga seotud kulude kiire vähenemine koos toetusmeetmete parema kujundamisega on juba vähendanud taastuvenergia kasutuselevõtu mõju kodumajapidamiste energiaarvetele. Komisjon esitab 2020. aasta keskpaigaks meetmed aruka integreerimise saavutamiseks. Samal ajal hõlbustatakse gaasisektori süsinikuheite vähendamist, milleks muu hulgas suurendatakse toetust vähese süsinikuheitega gaaside väljaarendamisele, töötatakse välja tulevikku suunatud korraldus konkurentsivõimelise vähese süsinikuheitega gaasituru jaoks ning võetakse meetmeid seoses energiasektorist pärit metaaniheitega.

Kütteostuvõimetuse ohuga tuleb tegeleda nende kodumajapidamiste puhul, kes ei saa omale lubada toimetulekuks vajalikke põhilisi energiateenuseid. Tõhusad programmid, nagu kodumajapidamistele mõeldud rahastamisskeemid oma majade renoveerimiseks, võivad vähendada energiaarveid ja tulla kasuks keskkonnale. Komisjon koostab 2020. aastal suunised, et aidata liikmesriikidel tegeleda kütteostuvõimetuse probleemiga.

Üleminek kliimanetraalsusele nõuab ka arukat taristut. Tihedam piiriülene ja piirkondlik koostöö aitab saavutada puhtale energiale üleminekust saadavat kasu taskukohaste hindadega. Energiataristut käsitlev õigusraamistik, sealhulgas TEN-E määrus¹², tuleb läbi vaadata, et tagada kooskõla kliimanetraalsuse eesmärgiga. See

¹¹ Määrus (EL) 2018/1999, milles käsitletakse energialiidu ja kliimameetmete juhtimist

¹² Üleeuroopalisi energiavõrke (TEN-E) käsitlev määrus

raamistik peaks soodustama sellise uuendusliku tehnoloogia ja taristu kasutuselevõttu nagu arukad võrgud, vesinikuvõrgud või süsinikdioksiidi kogumine, säilitamine ja kasutamine, energia salvestamine, mis võimaldavad ka sektorite integreerimist. Osa olemasolevast taristust ja seadmetest vajab ajakohastamist, et täita oma eesmärgi ja püsida kliimamuutustele vastupanuvõimeline.

2.1.3. Tööstuse kaasamine puhta ringmajanduse saavutamiseks

Kliimaneutraalse ringmajanduse saavutamine nõuab tööstuse täielikku kaasamist. Tööstussektori ja kõigi väärtusahelate ümberkujundamiseks kulub 25 aastat ehk üks põlvkond. Selleks et olla valmis 2050. aastaks, tuleb teha otsuseid ja võtta meetmeid järgmise viie aasta jooksul.

Aastatel 1970–2017 materjalide aastane ammutamine maailmas kolmekordistus ja see kasvab jätkuvalt¹³, kujutades endast suurt üleilmset riski. Umbes pool kasvuhuonegaaside koguheitest ning üle 90 % bioloogilise mitmekesisuse vähenemisest ja veepuudusest tuleneb loodusvarade ammutamisest ning materjalide, kütuste ja toiduainete töötlemisest. ELi tööstus on üleminekuga algust teinud, kuid põhjustab endiselt 20 % ELi kasvuhuonegaaside heitkogustest. See jääb liiga „linearseks“ ja sõltub ammutatud, kaubeldud ja kaupadeks töödeldud uute materjalide kogusest, mis lõpuks jäätmete või heitena kõrvaldatakse. Üksnes 12 % kasutatavatest materjalidest pärineb ringlussevõtust¹⁴.

Üleminek on võimalus laiendada kestlikku ja töömahukat majandustegevust. Vähesaastavate tehnoloogiate, kestlike toodete ja teenuste ülemaailmsel turgudel on märkimisväärne potentsiaal. Samuti pakub ringmajandus suuri võimalusi uute tegevusalade edendamiseks ja töökohtade loomiseks. Üleminek toimub siiski liiga aeglaselt ning edusammud ei ole laiaulatuslikud ega ühtsed. Euroopa roheline kokkulepe toetab ja kiirendab ELi tööstuse üleminekut kaasava majanduskasvu kestlikule mudelile.

Komisjon võtab 2020. aasta märtsis vastu ELi tööstusstrateegia, et tulla toime kahekordse ülesandega – roheline üleminekuga ja digiüleminekuga. Euroopa peab ära kasutama digiülemineku potentsiaali, mis on peamine vahend roheline kokkuleppe eesmärkide saavutamiseks. Koos tööstusstrateegiaga aitab **uus ringmajanduse tegevuskava** ajakohastada ELi majandust ning kasutada ära ringmajanduse võimalusi nii liidus kui ka mujal maailmas. Uue poliitikaraamistiku peamine eesmärk on stimuleerida kliimaneutraalsete ja ringluspõhiste toodete juhtivate turgude arengut ELis ja mujal.

Energiamahukad tööstusharud, nagu terase-, kemikaali- ja tsemendisektor, on Euroopa majanduse jaoks hädavajalikud, kuna nad varustavad mitut olulist väärtusahelat. Kõnealuse sektori ajakohastamine ja selle süsinikuheite vähendamine on väga oluline. Energiamahukate tööstusharude kõrgetasemelise tööühma avaldatud soovistest ilmneb tööstuse pühendumus nende eesmärkide saavutamisele¹⁵.

Ringmajanduse tegevuskava hõlmab kestlike toodete poliitikat, et toetada kõigi toodete ringluspõhist kavandamist ühisest metoodikast ja põhimõtetest lähtudes. Selles seatakse ringlussevõtu ees esikohale materjalide vähendamine ja korduskasutamine. Sellega edendatakse uusi ärimudeleid ja kehtestatakse miinimumnõuded, et hoida ära

¹³ [Ülemaailmne ressursside ülevaade 2019](#): loodusvarad sellise tuleviku jaoks, mida me tahame, rahvusvaheline ressursside tööühm.

¹⁴ https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=cei_srm030&plugin=1

¹⁵ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6353

keskkonnakahjulike toodete laskmist ELi turule. Tugevdatakse ka laiendatud tootjavastutust.

Kui ringmajanduse tegevuskava suunab kõigi sektorite üleminekut, siis **peamised jõupingutused keskendatakse eelkõige ressursimahukatele sektoritele, nagu tekstiili-, ehitus-, elektroonika- ja plastisektor**. Komisjon võtab 2018. aasta plastistrateegiaga seoses järelmeetmeid, keskendudes muu hulgas meetmetele, mille eesmärk on võidelda tahtlikult lisatud mikroplasti ja plasti tahtmatu keskkonda sattumise vastu, näiteks tekstiili ja rehvide kulumise tõttu. Komisjon töötab välja nõuded, millega tagatakse, et kõik ELi turul olevad pakendid on 2030. aastaks majanduslikult tasuval viisil taaskasutatavad ja ringlussevõetavad. Samuti töötab ta välja biolagunevat ja bioressursipõhist plasti käsitleva õigusraamistiku ning viib ellu ühekordselt kasutatavat plasti käsitlevad meetmed.

Ringmajanduse tegevuskava sisaldab ka **meetmeid, mis julgustavad ettevõtjaid pakkuma ning võimaldavad tarbijatel valida korduskasutatavaid, vastupidavaid ja parandatavaid tooteid**. Selles analüüsitakse nn parandamisõiguse vajadust ja piiratakse seadmete, eelkõige elektroonikaseadmete kavandatud vananemist. Tarbijapoliitika aitab anda tarbijatele võimaluse teha teadlikke valikuid ja osaleda aktiivselt ökoloogilisele majandusele üleminekus. Oma osa on ka uutel, kaupade ja teenuste rentimisel ja jagamisel põhinevate ärimudelitel, kui need on tõeliselt kestlikud ja taskukohased.

Oluline on ka usaldusväärne, võrreldav ja kontrollitav teave, mis võimaldab ostjatel teha kestlikumaid otsuseid ning vähendab nn rohepesu ohtu. Keskkonnahoidlikkust käsitlevaid väiteid esitavad äriühingud peaksid neid põhjendama standardmetoodika alusel, et oleks võimalik hinnata nende mõju keskkonnale. Komisjon suurendab oma regulatiivseid ja mitteregulatiivseid jõupingutusi, et võidelda keskkonnahoidlikkust käsitlevate valeväidete probleemiga. Digiteerimine võib samuti aidata parandada ELis müüdavate toodete omadusi käsitleva teabe kättesaadavust. Näiteks võiks elektrooniline tootepass anda teavet toote päritolu, koostise, parandamise ja demonteerimise võimaluste ning kasutuselt kõrvaldamise kohta. Ametiasutused, sealhulgas ELi institutsioonid, peaksid olema eeskujuks ja tagama, et nende hanked on keskkonnahoidlikud. Komisjon teeb ettepaneku võtta vastu täiendavad õigusaktid ja suunised keskkonnahoidlike riigihangete kohta.

Kestlikul tootepoliitikal on ka potentsiaal jäätmeid märkimisväärselt vähendada. Kui jäätmete tekkimist ei ole võimalik ära hoida, tuleb nende majanduslik väärtus taastada ning vältida või minimeerida nende mõju keskkonnale ja kliimamuutustele. Selleks on vaja uusi õigusakte, sealhulgas ülepakendamise ja jäätmetekke vastaseid eesmarke ja meetmeid. Samal ajal peaksid ELi ettevõtjad saama kasu tugevast ja integreeritud teiseste toorainete ja kõrvalsaaduste ühtsest turust. See nõuab tihedamat koostööd väärtusahelate vahel, nagu see toimub näiteks plasti ringlussevõtu liidus (Circular Plastics Alliance). Komisjon kaalub õiguslike nõudeid, et edendada teiseste toorainete turgu kohustusliku ringlussevõetud koostise kehtestamisega (nt pakendite, sõidukite, ehitusmaterjalide ja patareide puhul). Selleks et teha jäätmekäitlus kodanike jaoks lihtsamaks ja tagada ettevõtjatele puhtamad teisese toorained, esitab komisjon ka ettepaneku jäätmete liigiti kogumise ELi mudeli kohta. Komisjon on seisukohal, et EL peaks lõpetama oma jäätmete ekspordi väljapoole ELi ning vaatab seetõttu läbi jäätmesaadetisi ja ebaseaduslikku ekspordi käsitlevad eeskirjad.

Juurdepääs ressurssidele on ka strateegiline julgeolekuküsimus, mis on seotud Euroopa sooviga saavutada roheline kokkulepe. Kestlike toorainete, eelkõige puhta tehnoloogia ning digitaal-, kosmose- ja kaitserakenduste jaoks vajalike eriti olulise

tähtsusega toorainete tarnimise tagamine, mitmekesistades tarneid nii esmastest kui ka teisestest allikatest, on seega üks selle ülemineku õnnestumise eeldusi.

ELi tööstus vajab nn kliima- ja ressursivaldkonna eestvedajaid, et töötada 2030. aastaks peamistes tööstussektorites välja läbimurdetehnoloogia esimesed kaubanduslikud rakendused. Prioriteetsed valdkonnad on muu hulgas puhas vesinik, kütuseelemendid ja muud alternatiivkütused, energia salvestamine ning süsinikdioksiidi kogumine, säilitamine ja kasutamine. Näiteks toetab komisjon puhta terase läbimurdetehnoloogiat, mis viib 2030. aastaks süsinikuheiteta terasetootmiseni, ning uurib, kas osa Euroopa Söe- ja Teraseühenduse raames likvideeritavatest rahalistest vahenditest on võimalik kasutada. Üldisemalt aitab ELi heitkogustega kauplemise süsteemi innovatsioonifond selliseid suuremahulisi projekte ellu viia.

Oluline on edendada uusi koostöövorme tööstusega ja investeringuid strateegilistesse väärtusahelatesse. Komisjon jätkab akude strateegilise tegevuskava rakendamist ja toetab Euroopa akuliitu. Komisjon esitab 2020. aasta oktoobris õigusakti ettepaneku, et tagada ohutu, ringluspõhine ja kestlik väärtusahel kõigi akude jaoks, sealhulgas elektrisõidukite kasvava turu varustamiseks. Komisjon toetab ka muid algatusi, mis viivad liitude loomiseni ja ressurside ulatusliku ühendamiseni, näiteks üleeuroopalist huvi pakkuvate tähtsate projektide näol, mille puhul võib sihipärane tähtajaline riigiabi aidata luua uusi innovaatilisi väärtusahelaid.

Digitehnoloogia on oluline tegur rohelise kokkuleppe kestlikkuseesmärkide saavutamisel paljudes eri sektorites. Komisjon uurib meetmeid, millega tagada, et digitehnoloogiad, nagu tehisintellekt, 5G, pilv- ja servandmetöötlus ning asjade internet, saaksid kiirendada ja maksimeerida kliimamuutuste ja keskkonnakaitsega seotud poliitika mõju. Digiteerimine pakub ka uusi võimalusi õhusaaste ja veereostuse kaugseireks või energia ja loodusvarade kasutamise jälgimiseks ja optimeerimiseks. Samal ajal vajab Euroopa digitaalsektorit, mis seab kesksel kohal kestlikkuse. Komisjon kaalub ka meetmeid, parandada digitaalsektori enda energiatõhusust ja ringmajanduse alast tulemuslikkust, alates lairibavõrkudest kuni andmekeskuste ja IKT-seadmeteni. Komisjon hindab vajadust suurendada elektrooniliste sideteenuste keskkonnamõju läbipaistvust ja võtta rangemaid meetmeid uute võrkude kasutuselevõtul ning tagasivõtuskeemide toetamise eeliseid, et motiveerida inimesi tagastama soovimatuid seadmeid nagu mobiiltelefonid, tahvelarvutid ja laadijad.

2.1.4. Ehitamine ja renoveerimine energia- ja ressursitõhusal viisil

Hoonete ehitamine, kasutamine ja renoveerimine nõuab märkimisväärses koguses energiat ja mineraalseid tooraineid (nt liiv, kruus, tsement). Kogu tarbitavas energias on hoonete osakaal 40 %. Praegu on hoonefondi renoveerimise aastane määr liikmesriikides 0,4–1,2 %. ELi energiatõhusus- ja kliimaeesmärkide saavutamiseks peab see vähemalt kahekordistuma. Samal ajal on 50 miljonil tarbijal raskusi oma kodu piisavalt soojana hoidmisega.

Selle kahetise ülesande – tagada ühest küljest energiatõhusus ja teisalt taskukohasus – lahendamiseks peaksid EL ja liikmesriigid **algatama üldkasutatavate ja erahoonete renoveerimise laine**. Kuigi renoveerimismäärade suurendamine on keeruline, kahandab renoveerimine energiaarveid ja võib vähendada kütteostuvõimetust. Samuti võib see elavdada ehitussektorit ning annab võimaluse toetada VKEsid ja kohalikke töökohti.

Komisjonil on kavas rangelt **tagada hoonete energiatõhususega seotud õigusaktide täitmine**. See algab liikmesriikide pikaajaliste renoveerimisstrateegiate¹⁶ hindamisega 2020. aastal. Samuti kavatakse komisjon uurida võimalust lisada hoonetest pärinev heide Euroopa heitkogustega kauplemise süsteemi. See on osa laiematest jõupingutustest tagada, et eri energiaallikate suhtelised hinnad annaksid energiatõhususe kohta õige signaali. Lisaks vaatab komisjon läbi ehitustoodete määruse¹⁷. See peaks tagama, et uute ja renoveeritud hoonete projekteerimise kõik etapid vastavad ringmajanduse vajadustele, ning suurendama hoonefondi digiteerimist ja vastupanuvõimet kliimamuutuste suhtes.

Samal ajal teeb komisjon ettepaneku töötada 2020. aastal koos sidusrühmadega välja uus renoveerimisalgatus. See hõlmab avatud platvormi, mis toob kokku kinnisvara- ja ehitussektori, arhitektid ja insenerid ning kohalikud omavalitsused, et tegeleda renoveerimist takistavate teguritega. Algatus hõlmab ka innovaatilisi rahastamisskeeme InvestEU programmi raames. Need võiksid olla suunatud elamuühistutele või energiateenuseid osutavatele ettevõtjatele, kes võiksid alata renoveerimise muu hulgas energiatõhususe lepingute kaudu. Peamine eesmärk on koondada renoveerimistööd suuremateks projektideks, et saada kasu parematest rahastamistingimustest ja mastaabisäästust. Komisjon töötab ka selle nimel, et kaotada riiklikud regulatiivsed tõkked, mis takistavad energiatõhusust suurendavate investeeringute tegemist üüritud ja mitme omanikuga hoonetes. Erilist tähelepanu pööratakse sotsiaalkorterite renoveerimisele, et aidata neid kodumajapidamisi, kellel on raskusi energiaarvete tasumisega. Samuti tuleks tähelepanu pöörata koolide ja haiglate renoveerimisele, sest hoonete energiatõhususe kaudu säästetud raha saab kasutada hariduse ja tervishoiu toetamiseks.

2.1.5. Säästvale ja arukale liikuvusele ülemineku kiirendamine

Transport põhjustab veerandi ELi kasvuhoonegaaside heitest ja see osa kasvab jätkuvalt. Kliimaneutraalsuse saavutamiseks tuleb transpordist pärinevat heidet vähendada 2050. aastaks 90 %. Maantee-, raudtee-, lennu- ja veetransport peavad kõik sellele kaasa aitama. Säästva transpordi saavutamine tähendab kasutajate esikohale seadmist ning neile nende praeguste liikumisharjumuste asemele taskukohasemate, paremini juurdepääsetavate, tervislikumate ja puhtamate alternatiivide pakkumist. Seda ülesannet ja kõiki heiteallikaid käsitletakse komisjoni poolt 2020. aastal vastu võetavas säästva ja aruka liikuvuse strateegias.

Mitmeliigiline transport vajab tugevat tõuget. See muudab transpordisüsteemi tõhusamaks. Esmajärjekorras peaks oluline osa praegu 75 % ulatuses mööda maanteed toimuvast sisemisest kaubaveost minema üle raudteele ja siseveeteedele. Selleks on vaja meetmeid raudteede ja siseveeteede paremaks haldamiseks ja nende läbilaskevõime suurendamiseks, mille kohta komisjon teeb ettepaneku 2021. aastaks. Komisjon kaalub ka seda, kas võtta tagasi ettepanek kombineeritud vedu käsitleva direktiivi läbivaatamise kohta¹⁸ ja esitada uus ettepanek, et muuta direktiiv tõhusaks vahendiks, millega toetada raudtee- ja veetransporti (sh lähimerevedu) hõlmavat mitmeliigilist kaubavedu. Lennundusvaldkonnas tuleb taas alustada tööd selle nimel, et võtta vastu tõeliselt ühtset Euroopa taevast käsitlev komisjoni ettepanek, kuna see aitab märkimisväärselt vähendada lennundusest tulenevat heidet.

¹⁶ Hoonete energiatõhususe direktiivi nõuete osana.

¹⁷ Määrus (EL) nr 305/2011, millega sätestatakse ehitustoodete ühtlustatud turustustingimused ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 89/106/EMÜ.

¹⁸ Ettepanek: direktiiv, millega muudetakse direktiivi 92/106/EMÜ (millega kehtestatakse ühiseeskirjad kaupade teatavate kombineeritud vedude kohta liikmesriikide vahel) (COM(2017) 648).

Automatiseeritud ja ühendatud mitmeliigiline liikuvus mängib koos digiülemineku abil loodavate arukate liikluskorraldussüsteemidega üha suuremat rolli. ELi transpordisüsteem ja -taristu muudetakse sobivaks toetama uusi säästva liikuvuse teenuseid, mis võivad vähendada ummikuid ja saastet, eelkõige linnapiirkondades. Komisjon aitab oma rahastamisvahendite, nagu Euroopa ühendamise rahastu, kaudu arendada arukaid liikluskorraldussüsteeme ja „liikuvus kui teenus“ tüüpi lahendusi.

Transpordi hind peab kajastama selle mõju keskkonnale ja tervisele. Fossiilkütuste kasutamise toetamine peab lõppema ning energia maksustamise direktiivi läbivaatamise raames uurib komisjon põhjalikult praegusi maksuvabastusi (sh lennuki- ja laevakütuste puhul) ning seda, kuidas võimalikke lünki kõige paremini täita. Samuti teeb komisjon ettepaneku kaasata Euroopa heitkogustega kauplemisse ka merendussektor ja vähendada lennuettevõtjatele tasuta eraldatavaid ELi heitkogustega kauplemise süsteemi lubatud heitkoguse ühikuid. Seda kooskõlastatakse ülemaailmsel tasandil, eelkõige Rahvusvahelise Tsiviillennunduse Organisatsiooni ja Rahvusvahelise Mereorganisatsiooni tegevusega. Komisjon pöörab uut poliitilist tähelepanu ka sellele, kuidas ELis teekasutust tõhusalt maksustada. Ta kutsub Euroopa Parlamenti ja nõukogu üles säilitama komisjoni algses Eurovignette'i direktiivi ettepanekus¹⁹ seatud kõrged eesmärgid ning on valmis selle vajaduse korral tagasi võtma ja pakkuma välja alternatiivseid meetmeid.

EL peaks samal ajal **kiirendama säästvate alternatiivsete transpordikütuste tootmist ja kasutuselevõttu**. 2025. aastaks on Euroopa teedele oodatava 13 miljoni heiteta ja vähese heitega sõiduki jaoks vaja ligikaudu miljonit avalikku laadimisjaama ja tanklat. Komisjon toetab avalike laadimispunktide ja tanklate paigaldamist sinna, kus neist on püsiv puudus, eelkõige pikkade vahemaade puhul ja hõredamalt asustatud piirkondades, ning käivitab selle toetuseks võimalikult kiiresti uue rahastamiskonkursi. Need meetmed täiendavad liikmesriikide võetavaid meetmeid. Komisjon kaalub seadusandlikke võimalusi, millega edendada eri transpordiliikidele mõeldud säästvate alternatiivkütuste tootmist ja kasutuselevõttu. Komisjon vaatab läbi ka alternatiivkütuste taristu direktiivi²⁰ ja TEN-T määruse, et kiirendada heiteta ja vähese heitega sõidukite ja laevade kasutuselevõttu.

Transport peaks muutuma oluliselt vähem saastavaks, eriti linnades. Tuleb kombineerida eri meetmeid, et tegelda heite, linnades esinevate ummikute ja ühistranspordi parandamisega. Komisjon teeb ettepaneku kehtestada rangemad õhusaasteainete heitenormid sisepõlemismootoriga sõidukitele. Samuti teeb komisjon ettepaneku vaadata 2021. aasta juuniks läbi sõiduautode ja kaubikute CO₂-heite norme käsitlevad õigusaktid, et tagada alates 2025. aastast selge tee heitevaba liikuvuse suunas. Samal ajal kaalub komisjon Euroopa heitkogustega kauplemise kohaldamist maanteetranspordi suhtes täiendusena olemasolevatele ja tulevastele sõidukite CO₂-heite normidele. Komisjonil on kavas võtta meetmeid seoses meretranspordiga, muu hulgas selleks, et reguleerida kõige saastavamate laevade pääsu ELi sadamatesse ja kohustada sildunud laevu kasutama kaldalt tulevat elektrit. Samuti tuleks parandada õhukvaliteeti lennujaamade lähedal, vähendades lennukitest ja lennujaamade tegevusest põhjustatud saasteainete heidet.

¹⁹ Ettepanek: direktiiv, millega muudetakse direktiivi 1999/62/EÜ raskete kaubaveokite maksustamise kohta teatavate infrastruktuuride kasutamise eest (COM(2017) 275).

²⁰ Direktiiv 2014/94/EL alternatiivkütuste taristu kasutuselevõtu kohta.

2.1.6. Talust toidulauani: õiglase, tervisliku ja keskkonnahoidliku toidusüsteemi kujundamine

Euroopa toit on tuntud oma ohutuse, hea toiteväärtuse ja kvaliteedi poolest. Sellest peaks nüüd saama ka **üleilmne kestlikkuse standard**. Kuigi üleminek kestlikumatele süsteemidele on alanud, on maailma kiiresti kasvava elanikkonna toitmine praeguste tootmismudelitega endiselt keeruline. Toidu tootmine põhjustab endiselt õhusaastet, vee- ja pinnasereostust, aitab kaasa bioloogilise mitmekesisuse vähenemisele ja kliimamuutustele ning selle käigus tarbitakse ülemäära palju loodusvarasid, samas kui oluline osa toidust läheb raisku. Samal ajal soodustab ebakvaliteetne toit rasvumist ja selliste haiguste nagu vähktõbi sagenemist.

Uued võimalused avanevad kõigi toidu väärtusahelas osalejate jaoks. Uued tehnoloogiad ja teaduslikud avastused koos üldsuse suurema teadlikkuse ja nõudlusega kestlikult toodetud toidu järele toovad kasu kõigile sidusrühmadele. Komisjon esitab 2020. aasta kevadel strateegia „Talust toidulauani“ ja algatab ulatusliku sidusrühmade arutelu, mis hõlmab kõiki toiduahela etappe ja sillutab teed säästlikuma toidupoliitika kujundamisele.

Euroopa põllumajandustootjatel ja kaluritel on ülemineku juhtimisel võtmeroll. Strateegiaga „Talust toidulauani“ aidatakse neil teha suuremaid jõupingutusi kliimamuutustega võitlemisel, keskkonna kaitsmisel ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamisel. Ühine põllumajanduspoliitika ja ühine kalanduspoliitika jäävad nende jõupingutuste peamiseks toetamise vahenditeks, millega ühtlasi tagatakse põllumajandustootjatele, kaluritele ja nende peredele inimväärne elatis. Komisjoni ettepanekutes ühise põllumajanduspoliitika kohta aastateks 2021–2027 nähakse ette, et vähemalt 40 % ühise põllumajanduspoliitika kogueelarvest ja vähemalt 30 % Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi vahenditest suunatakse kliimameetmetesse.

Komisjon teeb koostööd Euroopa Parlamendi ja nõukoguga, et **ettepanekutes seatakse vähemalt nii kõrged eesmärgid**. Arvestades seda, et läbivaadatud ühise põllumajanduspoliitika kohaldamise algus lükkub tõenäoliselt 2022. aasta algusesse, teeb komisjon liikmesriikide ja sidusrühmadega koostööd, tagamaks, et riiklikud põllumajanduse strateegiakavad kajastaksid algusest peale täielikult rohelise kokkuleppe ja strateegia „Talust toidulauani“ eesmärgi. Komisjon tagab, et neid strateegiakavasid hinnatakse kindlate kliima- ja keskkonnavalaste kriteeriumide alusel. Kõnealused kavad peaksid viima selliste kestlike tavade kasutamiseni nagu täppispõllumajandus, mahepõllumajandus, agroökoloogia, agrometsandus ja rangemad loomade heaolu standardid. Tähelepanu nihutamisele nõuetele vastavuselt tulemuslikkusele peaksid sellised meetmed nagu ökokavad põllumajandustootjaid premeerima paremate keskkonna- ja kliimaalaste tulemuste eest (sh süsiniku reguleerimine ja säilitamine mullas) ning toitainete parema haldamise eest eesmärgiga parandada vee kvaliteeti ja vähendada heidet. Komisjon teeb liikmesriikidega koostööd, et arendada kestlikult toodetud mereandide potentsiaali vähese CO₂-heitega toidu allikana.

Strateegiakavad peavad kajastama suuremat tahet vähendada märkimisväärselt nii keemiliste pestitsiidide kasutust ja nendega kaasnevaid võimalikke ohte kui ka väetiste ja antibiootikumide kasutust. Komisjon määrab sidusrühmadega peetava dialoogi põhjal kindlaks meetmed, sealhulgas seadusandlikud meetmed, mida on vaja sellise vähendamise saavutamiseks. Samuti tuleb Euroopas suurendada mahepõllumajanduseks kasutatava maa pindala. EL peab välja töötama uuenduslikud meetodid saagi kaitsmiseks kahjurite ja haiguste eest ning kaaluma uute innovaatiliste tehnoloogiate võimalikku rolli toidusüsteemi kestlikkuse parandamisel, tagades samal ajal nende ohutuse.

Strateegia „Talust toidulauani“ aitab ka kaasa ringmajanduse saavutamisele. Selle eesmärk on vähendada toidu töötlemise ja jaemüügiga tegelevate sektorite keskkonnamõju, võttes meetmeid transpordi, ladustamise, pakendamise ja toidujäätmete valdkonnas. See hõlmab meetmeid toidupettuse vastu võitlemiseks, sealhulgas õiguskaitsealase ja uurimissuutlikkuse tugevdamine ELi tasandil, ning sellise protsessi algatamiseks, mille eesmärk on teha kindlaks uued uuenduslikud toiduained ja söödad, näiteks vetikatel põhinevad mereannid.

Lisaks püütakse strateegia „Talust toidulauani“ abil **stimuleerida toidu säästvat tarbimist ja propageerida taskukohast tervislikku toitu kõigi jaoks.** Imporditud toiduaineid, mis ei vasta asjakohastele ELi keskkonnanõuetele, ELi turule ei lubata. Komisjon teeb ettepaneku meetmete kohta, mis aitavad tarbijatel otsustada tervisliku ja kestlikult toodetud toidu kasuks ning vähendada toidu raiskamist. Komisjon uurib uusi võimalusi, kuidas pakkuda tarbijatele paremat teavet (sh digitaalsete vahendite abil) selliste üksikasjade kohta, nagu toidu päritolu, toiteväärtus ja keskkonnajalajalg. Strateegia „Talust toidulauani“ sisaldab ka ettepanekuid põllumajandustootjate positsiooni parandamiseks väärtusahelas.

2.1.7. Ökosüsteemide ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamine ja taastamine

Ökosüsteemid pakuvad olulisi teenuseid, nagu toit, magevesi, puhas õhk ja peavari. Nad leevendavad loodusõnnetuste, kahjurite ja haiguste mõju ning aitavad kliimat reguleerida. EL ei suuda aga täita mõnda oma kõige olulisemat 2020. aastaks seatud keskkonnanäesmärki, näiteks bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni kohaseid Aichi eesmärke. EL ja tema üleilmsed partnerid peavad peatama bioloogilise mitmekesisuse vähenemise. Valitsustevahelise bioloogilist mitmekesisust ja ökosüsteemi teenuseid käsitleva teaduslik-poliitilise foorumi 2019. aasta üleilmne hindamisaruanne²¹ annab tunnistust bioloogilise mitmekesisuse vähenemisest kogu maailmas, mille peamiseks põhjuseks on muutused maismaa ja mere kasutusviisides, loodusvarade otsene kasutamine ning kliimamuutused kui tähtsuselt kolmas bioloogilist mitmekesisust vähendav tegur.

Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni osaliste konverents Hiinas Kunmingis 2020. aasta oktoobris annab maailmale võimaluse võtta vastu tugev üleilmne raamistik bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peatamiseks. Selleks et kindlustada ELi võtmeroll, esitab komisjon **2020. aasta märtsiks bioloogilise mitmekesisuse strateegia**, millele 2021. aastal järgnevad konkreetsete meetmed. Strateegias esitatakse seisukoht, mille EL võtab konventsiooniosaliste konverentsil, ning üleilmsed bioloogilise mitmekesisuse kaitse eesmärgid, aga ka kohustused tegeleda bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peamise põhjustega ELis. Neid toetavad mõõdetavad eesmärgid, mis käsitlevad bioloogilise mitmekesisuse vähenemise peamisi põhjusi.

Bioloogilise mitmekesisuse strateegias määratakse kindlaks konkreetsete meetmed nimetatud eesmärkide saavutamiseks. Need võiksid hõlmata kvantifitseeritud eesmärke, näiteks kaitsealuste bioloogiliselt mitmekesiste maismaa- ja merealade ulatuse suurendamine, tuginedes Natura 2000 võrgustikule. Liikmesriigid peaksid tugevdama ka piiriülest koostööd, et Natura 2000 võrgustikuga hõlmatud alasid tõhusamalt kaitsta ja taastada. Komisjon teeb kindlaks, millised meetmed, sealhulgas õigusaktid, aitaksid liikmesriikidel parandada kahjustatud ökosüsteeme (sealhulgas süsinikurikkad ökosüsteemid) ja taastada nende hea ökoloogilise seisundi. Bioloogilise mitmekesisuse

²¹ <https://ipbes.net/news/ipbes-global-assessment-preview>

strateegias esitatakse ka ettepanekud Euroopa linnade rohelisemaks muutmiseks ja bioloogilise mitmekesisuse suurendamiseks linnaruumis. Komisjon kaalub looduse taastamise kava koostamist ja uurib rahastamisvõimalusi, et liikmesriike selle eesmärgi saavutamisel aidata.

Kõik ELi poliitikavaldkonnad peaksid aitama kaasa Euroopa looduskapitali säilitamisele ja taastamisele²². Punktis 2.1.6 kirjeldatud strateegias „Talust toidulauani“ käsitletakse pestitsiidide ja väetiste kasutamist põllumajanduses. Ühise kalanduspoliitika raames jätkatakse tööd selle nimel, et vähendada kalapüügi kahjulikku mõju ökosüsteemidele, eelkõige tundlikes piirkondades. Komisjon toetab ka paremini ühendatud ja hästi hallatud merekaitsealasid.

Kliimamuutuste tõttu on metsaökosüsteemid üha suurema surve all. Et EL saavutaks kliimaneutraalsuse ja tervisliku keskkonna, **peab ELi metsade kvaliteet paranema ja nende pindala suurenema.** Kestlik metsastamine ja taasmetsastamine ning halvenenud seisundiga metsade taastamine võivad suurendada CO₂ sidumist ning parandada samal ajal metsade vastupanuvõimet ja edendada ringbiomajandust. Lähtudes bioloogilise mitmekesisuse strateegiast aastani 2030, valmistab komisjon ette ELi uue metsastrateegia, mis hõlmab kogu metsatsükli ja edendab metsade pakutavaid arvukaid teenuseid.

ELi uue metsastrateegia peamised eesmärgid on tõhus metsastamine ning metsade säilitamine ja taastamine Euroopas, et aidata suurendada CO₂ sidumist, piirata metsatulekahjude esinemist ja ulatust ning edendada biomajandust, järgides täielikult bioloogilist mitmekesisust soodustavaid ökoloogilisi põhimõtteid. Ühise põllumajanduspoliitika kohased riiklikud strateegiakavad peaksid motiveerima metsamajandajaid metsi kestlikult säilitama, kasvatama ja majandama. Tuginedes teatisele „Ulatuslikumad ELi meetmed maailma metsade kaitseks ja taastamiseks“,²³ võtab komisjon nii reguleerivaid kui ka muid meetmeid, et propageerida selliseid imporditud tooteid ja väärtusahelaid, mis ei põhjusta raadamist ega metsade seisundi halvenemist.

ELi maaressurssidega seotud mitmesuguse nõudluse leevendamisel ja kliimamuutustega võitlemisel **peab keskne osa olema säästval sinisel majandusel.** Ookeanide rolli kliimamuutuste leevendamisel ja nendega kohanemisel tunnistatakse üha enam. Kõnealune sektor saab anda oma panuse vee- ja mereressursside parema kasutamise ning näiteks uute valguallikate tootmise ja kasutamise edendamisega, mis võib leevendada survet põllumajandusmaale. Üldisemalt tuleb kliimamuutustele püsivate lahenduste leidmiseks pöörata suuremat tähelepanu looduspõhistele lahendustele, sealhulgas heas seisundis ja vastupidavatele merele ja ookeanidele. Komisjon analüüsib rahvusvahelise kliimamuutuste rühma eriaruannet ookeanide kohta²⁴ ja pakub välja meetmed merendusvaldkonnas. Need hõlmavad viise mereruumi säästvamaks haldamiseks, eelkõige selleks, et aidata ära kasutada avamere taastuvenergia kasvavat potentsiaali. Samuti kavatseb komisjon kohaldada nulltolerantsi ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi suhtes. 2020. aastal Portugalis toimuv ÜRO ookeanikonverents annab ELile võimaluse rõhutada ookeaniküsimustega seotud tegevuse tähtsust.

²² „ELi suunised ökosüsteemide ja nende pakutavate teenuste integreerimiseks otsustusprotsessi“ („EU guidance on integrating ecosystems and their services into decision-making“) (SWD(2019) 305 final).

²³ COM/2019/352 final.

²⁴ Eriaruanne ookeani ja krüosfääri kohta muutavas kliimas (*Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate*).

2.1.8. Nullsaaste eesmärk mürgivaba keskkonna saavutamiseks

Mürgivaba keskkonna loomiseks tuleb võtta rohkem meetmeid nii reostuse tekke vältimiseks kui ka selle likvideerimiseks ja kahju heastamiseks. Euroopa kodanike ja ökosüsteemide kaitsmiseks peab EL õhusaastet, vee- ja pinnasreostust ning tarbekaupadest tulenevat reostust paremini jälgima, sellest teavitama, seda vältima ja heastama. Selle saavutamiseks peavad EL ja liikmesriigid vaatama süstemaatilisemalt läbi kõik poliitikasuunad ja õigusnormid. **Nende omavahel seotud probleemide lahendamiseks võtab komisjon 2021. aastal vastu õhku, vett ja pinnast hõlmava nullsaaste saavutamise tegevuskava.**

Tuleb taastada põhja- ja pinnavee looduslikud funktsioonid. See on oluline järvede, jõgede, määrg- ja suudmealade bioloogilise mitmekesisuse säilitamiseks ja taastamiseks ning ülejutustest põhjustatud kahjude vältimiseks ja piiramiseks. Strateegia „Talust toidulauani“ rakendamiseks vähendatakse ülemäärastest toidainetest tulenevat reostust. Lisaks teeb komisjon ettepaneku meetmete kohta, mille eesmärk on vähendada asulavee äravoolust ja uutest või eriti kahjulikest saasteallikatest, nagu mikroplast ja kemikaalid (sh ravimid), tulenevat reostust. Samuti on vaja käsitleda eri saasteainete kombineeritud mõju.

Komisjon kasutab õhukvaliteeti käsitlevate kehtivate õigusaktide hindamisel²⁵ saadud kogemusi. Samuti teeb ta ettepaneku tugevdada seiret,²⁶ modelleerimist ja õhukvaliteedi kavasid käsitlevaid sätteid, et aidata kohalikke omavalitsusi puhtama õhu saavutamisel. Eelkõige teeb komisjon ettepaneku vaadata läbi õhukvaliteedinormid, et viia need paremini kooskõlla Maailma Terviseorganisatsiooni soovitustega.

Komisjon vaatab läbi ELi meetmed suurtest tööstuskäitistest pärineva saaste vähendamiseks. Ta analüüsib õigusaktide valdkondlikku ulatust ja seda, kuidas viia need täielikult kooskõlla kliima-, energia- ja ringmajanduse poliitikaga. Samuti kavatseb komisjon teha liikmesriikidega koostööd tööstusõnnetuste tõhusamaks ennetuseks.

Mürgivaba keskkonna tagamiseks esitab komisjon säästlikkust edendava kemikaalialase strateegia. See aitab kaitsta kodanikke ja keskkonda paremini ohtlike kemikaalide eest ning soodustab innovatsiooni ohutute ja säästlike alternatiivide väljatöötamiseks. Kõik pooled, sealhulgas tööstus, peaksid tegema koostööd, et ühendada parem tervise- ja keskkonnakaitse ning suurem üleilmne konkurentsivõime. Seda on võimalik saavutada õigusraamistiku lihtsustamise ja tugevdamisega. Komisjon analüüsib, kuidas paremini kasutada ELi ameteid ja teadusasutusi, et võtta kasutusele „üks aine – üks hindamine“ tüüpi protsess ja tagada kemikaalidega seotud meetmete prioriseerimisel suurem läbipaistvus. Samal ajal tuleb reguleerivas raamistikus võtta kiiresti arvesse teaduslikke tõendeid ohu kohta, mida põhjustavad endokriinfunktsiooni kahjustavad kemikaalid, toodetes (sh imporditud toodetes) sisalduvad ohtlikud kemikaalid, eri kemikaalide kombineeritud mõju ja väga püsivad kemikaalid.

2.2. Kestlikkuse peavoolustamine kõigis ELi poliitikavaldkondades

2.2.1. Püüdlemine rohelise rahastamise ja roheliste investeeringute poole ning õiglase ülemineku tagamine

Euroopa rohelises kokkuleppes seatud eesmärkide saavutamiseks on vaja märkimisväärsed investeeringuid. Komisjoni hinnangul on praeguste 2030. aasta kliima- ja energiaeesmärkide

²⁵ Välisõhu kvaliteedi direktiivide toimivuskontroll (SWD(2019) 427).

²⁶ Kasutades muu hulgas uusi seirevõimalusi, mida pakub digiüleminek.

saavutamiseks vaja igal aastal 260 miljardi euro ulatuses lisainvesteeringuid,²⁷ mis moodustab ligikaudu 1,5 % 2018. aasta SKPst²⁸. Sellist investeeringute voogu tuleb aja jooksul säilitada. Investeeringuvajaduse ulatus nõuab nii avaliku kui ka erasektori kaasamist.

Komisjon esitab kestliku Euroopa investeerimiskava, et aidata katta täiendavaid rahastamisvajadusi. See ühendab sihtotstarbelise rahastamise kestlike investeeringute toetamiseks ning ettepanekud rohelisi investeeringuid soodustava täiustatud tugiraamistiku kohta. Samal ajal on oluline valmistada ette kestlike projektide register. Tehniline abi ja nõustamisteenused aitavad projektiarendajatel projekte kindlaks teha ja ette valmistada ning leida rahastamisallikaid.

ELi eelarvel on keskne roll. Komisjon on teinud ettepaneku võtta eesmärgiks kliimaküsimuste peavoolustamine selliselt, et nende osakaal kõigi ELi programmide lõikes oleks 25 %. ELi eelarvega antakse panus kliimaeesmärkide saavutamisse ka tulude poolel. Komisjon on teinud ettepaneku uute tuluallikate („omavahendid“) kohta, millest üks põhineb ringlusse võtmata plastpakendijäätmetel. Teise tuluallikana võiks 20 % ELi heitkogustega kauplemise süsteemi enampakkumistel saadud tulust kanda ELi eelarvesse.

Vähemalt 30 % InvestEU fondi vahenditest kasutatakse kliimamuutuste vastase võitluse toetamiseks. Lisaks sellele hinnatakse projekte kestlikkuse seisukohast, et analüüsida nende panust kliima-, keskkonna- ja sotsiaalsete eesmärkide saavutamisse. InvestEU pakub liikmesriikidele ka võimalust kasutada ELi eelarvetagatist, näiteks selleks, et saavutada oma territooriumil ja piirkondades kliimaga seotud ühtekuuluvuspoliitikaeesmärgid. InvestEU tugevdab ka koostööd riiklike tugipankade ja finantseerimisasutustega, mis võib soodustada nende tegevuse üldist keskkonnahoidlikumaks muutmist, et saavutada ELi poliitilised eesmärgid. Lisaks analüüsib komisjon ELi heitkogustega kauplemise süsteemi läbivaatamise raames, millist rolli mängivad innovatsiooni- ja moderniseerimisfondid, mida ei rahastata ELi pikaajalisest eelarvest. Eesmärk on nende rolli tugevdada ning muuta need tõhusamaks uuenduslike ja kliimaneutraalsete lahenduste kasutuselevõtmisel kogu ELis. ELi heitkogustega kauplemise süsteemi läbivaatamisel kaalutakse ka lubatud heitkoguse ühikutest saadava täiendava tulu eraldamist ELi eelarvesse, et tugevdada õiglase ülemineku rahastamist.

Komisjon teeb ka koostööd Euroopa Investeeringupanga (EIP) grupi, riiklike tugipankade ja finantseerimisasutuste ning muude rahvusvaheliste finantseerimisasutustega. EIP seadis endale eesmärgi kahekordistada 2025. aastaks oma kliimaeesmärki 25 %-lt 50 %-le. Nii saab EIPst Euroopa kliimapank.

Kestliku Euroopa investeerimiskava raames teeb komisjon ettepaneku õiglase ülemineku mehhanismi kohta, mis hõlmab ka õiglase ülemineku fondi, et mitte kedagi kõrvale jätta. Üleminek saab olla edukas ainult siis, kui see toimub õiglasel ja kaasaval viisil. Kliimamuutuste ja keskkonnaseisundi halvenemise negatiivsed mõjud ohustavad enim just neid, kes on kõige haavatavamad. Samal ajal toob üleminek kaasa olulised struktuursed muutused ärimudelites, vajaminevates oskustes ja suhtelistes hindades. Mõju kodanikele on erinev, sõltuvalt nende sotsiaalsest olukorrast ja geograafilistest asjaoludest. Mitte kõik liikmesriigid, piirkonnad ja linnad ei alusta üleminekut samast punktist, samuti ei ole nende suutlikkus reageerida ühesugune. Need probleemid nõuavad jõulist poliitilist reageerimist kõigil tasanditel.

²⁷ Teatis „Ühiselt energialiidu ja kliimameetmete eesmärkide suunas – alus edukaks üleminekuks puhtale energiale“ (COM(2019) 285).

²⁸ Need hinnangud on tagasihoidlikud, sest neis ei võeta arvesse näiteks vajadust investeerida kliimamuutustega kohanemisse või muude keskkonnaprobleemide, nagu bioloogilise mitmekesisuse vähenemine, lahendamisse. Samuti ei hõlma need avaliku sektori investeeringuid, mida on vaja ülemineku sotsiaalsete kulude ja tegevusetusega seotud kulude katmiseks.

Õiglase ülemineku mehhanism keskendub piirkondadele ja sektoritele, mida üleminek kõige rohkem mõjutab, sest nad sõltuvad fossiilkütustest või CO₂-mahukatest protsessidest. Mehhanismis kasutatakse vajalike era- ja avaliku sektori vahendite võimendamiseks ELi eelarvest tulenevaid ja EIP grupi rahastamisallikaid. Toetus seotakse vähese CO₂-heitega ja kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimelistele tegevustele ülemineku edendamiseks. Samuti püütakse mehhanismiga kaitsta ülemineku suhtes kõige haavatavaid kodanikke ja töötajaid, pakkudes neile ümberõpet, töökohti uutes majandussektorites või energiatöhusaid elamu. Komisjon teeb koostööd liikmesriikide ja piirkondadega, et aidata neil koostada territoriaalsed üleminekukavad.

Mehhanism lisandub märkimisväärsele panusele, mida juba antakse ELi eelarvest kõigi üleminekuga otseselt seotud programmide kaudu, samuti muude fondide kaudu, nagu Euroopa Regionaalarengu Fond ja Euroopa Sotsiaalfond+.

Üleminekuga seotud pikaajalise rahastamisvajaduse rahuldamiseks jätkab komisjon koos asjakohaste partneritega kestliku Euroopa investeerimiskava raames uurimist, milliseid täiendavaid allikaid saaks veel kaasata ja milliste uuenduslike meetodite abil seda teha.

Vajadus sotsiaalselt õiglase ülemineku järele peab kajastuma ka ELi ja liikmesriikide poliitikas. See hõlmab investeringuid, et pakkuda neile, keda mõjutavad CO₂-heite maksustamisega seotud meetmed, taskukohaseid lahendusi, näiteks ühistranspordi, aga ka kütteostuvõimetust vähendavate ja ümberõpet edendavate meetmete kaudu. Kliima- ja keskkonnapoliitika sidusus ja terviklik lähenemisviis on sageli eeltingimus, et tagada nende tajumine õiglasena, nagu näitab arutelu eri transpordiliikide maksustamise üle. Ettevõtete ja nende töötajate puhul aitab aktiivne sotsiaaldialoog muutusi ette näha ja nendega edukalt toime tulla. Euroopa poolaasta makromajandusliku koordineerimise protsess toetab liikmesriikide poliitikat nendes küsimustes.

Rohelisele majandusele ülemineku rahastamisel on kesksel kohal erasektor. Finants- ja kapitalivoogude suunamiseks rohelistesse investeringutesse ning varade kasutuskõlbmatuks muutumise vältimiseks on vaja pikaajalisi signaale. Komisjon esitab 2020. aasta kolmandas kvartalis kestliku rahastamise uuendatud strateegia, milles keskendutakse mitmele meetmele.

Esiteks tugevdab strateegia kestliku investeerimise aluseid. Selleks on eelkõige vaja, et Euroopa Parlament ja nõukogu võtaksid vastu taksonoomia keskkonnasäästlike tegevusalade klassifitseerimiseks. Kestlikkus tuleks veelgi enam lõimida äriühingu üldjuhtimise raamistikku, kuna paljud äriühingud keskenduvad pikaajalise arengu ja kestlikkusega seotud aspektidega võrreldes endiselt liiga palju lühiajalistele finantstulemustele. Samal ajal peavad äriühingud ja finantseerimisasutused avalikustama rohkem kliima- ja keskkonnaandmeid, et investorid oleksid täielikult teadlikud oma investeringute kestlikkusest. Sellest lähtuvalt vaatab komisjon läbi muud kui finantsaruandlust käsitleva direktiivi. Selleks et tagada keskkonnariskide asjakohane juhtimine ja leevendamisevõimalused ning vähendada nendega seotud tehingukulud, toetab komisjon ettevõtjaid ja muid sidusrühmi ELi ja rahvusvaheliste looduskapitali arvestamise standarditavade väljatöötamisel.

Teiseks suurendatakse investorite ja ettevõtjate võimalusi, lihtsustades kestlike investeringute kindlakstegemist ja tagades nende usaldusväärsuse. Seda saaks teha jaeinvesteeringustoodete selgete märgiste abil ja arendades välja ELi roheliste võlakirjade standardi, mis hõlbustab kestlikke investeringuid kõige mugavamal viisil.

Kolmandaks juhitakse kliima- ja keskkonnanariske ning integreeritakse need finantssüsteemi. See tähendab selliste riskide paremat integreerimist ELi usaldatavusnõuete raamistikku ja selles hindamist, kas kehtivad kapitalinõuded on roheliste varade puhul sobivad. Samuti uurime, kuidas saab meie finantssüsteem aidata suurendada vastupanuvõimet kliima- ja keskkonnanariskidele, eelkõige seoses loodusõnnetustest tulenevate füüsiliste riskide ja kahjuga.

2.2.2. Riikide eelarvete keskkonnasäästlikumaks muutmine ja õigete hinnasignaalide andmine

Riikide eelarvetel on üleminekus oluline roll. Rohelise eelarvestamise vahendite ulatuslikum kasutamine aitab suunata avaliku sektori investeeringud, tarbimise ja maksustamise roheprioriteetide täitmisele ja eemale kahjulikest toetustest. Komisjon teeb liikmesriikidega koostööd rohelise eelarvestamise tavade sõelumiseks ja võrdlemiseks. See aitab hinnata, mil määral võetakse aastaeelarvetes ja keskpika perioodi eelarvekavades arvesse keskkonnategureid ja -riske, ning võtta õppust parimatest tavadest. Euroopa majanduse juhtimise raamistiku läbivaatamise raames käsitletakse riigirahanduse kvaliteedi kontekstis rohelisi avaliku sektori investeeringuid. Seda võetakse arvesse arutelus meetodite üle, kuidas parandada ELi eelarvejuhtimist. Arutelu tulemused on aluseks mis tahes võimalikele tulevastele sammudele, sealhulgas seoses sellega, kuidas käsitleda rohelisi investeeringuid ELi eelarve-eeskirjades ja säilitada samal ajal kaitsemeetmed võla jätkusuutlikkust ohustavate riskide vastu.

Hästi kavandatud maksureformid võivad suurendada majanduskasvu ja vastupanuvõimet kliimašokkidele ning aidata luua õiglasemat ühiskonda ja soodustada õiglast üleminekut. Maksureformidel on otsene roll selle kaudu, et need saavad anda tootjatele, kasutajatele ja tarbijatele õigeid hinnasignaale ja õigeid stiimuleid säästvaks käitumiseks. Riikide tasandil loob Euroopa roheline kokkulepe tausta laiapõhjalisteks maksureformideks, kaotades toetused fossiilkütustele, nihutades maksukoormuse tööjõult saastamisele ja võttes arvesse sotsiaalseid kaalutlusi. On vaja tagada, et praegu nõukogus arutlusel olev komisjoni ettepanek käibemaksumäärade kohta võetaks kiiresti vastu, et liikmesriigid saaksid käibemaksumäärasid suuremate keskkonnaeesmärkide arvessevõtmiseks sihipärasemalt kohaldada, näiteks puu- ja köögiviljade mahekasvatuse toetamiseks.

Hindamisel on asjakohased riigiabi suunised, sealhulgas keskkonna- ja energiaalase riigiabi suunised. Suunised vaadatakse läbi 2021. aastaks, et võtta arvesse Euroopa rohelise kokkuleppe poliitikaeesmärke ja toetades kulutõhusat üleminekut kliimanetraalsusele 2050. aastaks, ning nende abil hõlbustatakse fossiilkütuste, eelkõige kõige saastavamate fossiilkütuste kasutamise järkjärgulist lõpetamist, tagades samas siseturul võrdsed tingimused. Läbivaatamine annab ka võimaluse kaotada keskkonnahoidlike toodete kasutuselevõtmist takistavad turutõkked.

2.2.3. Teadusuuringute rakendamine ja innovatsiooni edendamine

Uued tehnoloogiad, säästvad lahendused ja murranguline innovatsioon on Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärkide saavutamisel määrava tähtsusega. Selleks et ELil oleks jätkuvalt konkurentsieelis keskkonnahoidlike tehnoloogiate valdkonnas, peab ta märkimisväärselt suurendama uute tehnoloogiate ulatuslikku kasutuselevõttu ja tutvustamist kõigis sektorites ja kogu ühtsel turul, luues uusi uuenduslikke väärtusahelaid. Sellele väljakutsele vastamine ei ole üksikute liikmesriikide võimuses. Programmil „Euroopa horisont“ on koostoimes muude ELi programmidega keskne roll riikide avaliku ja erasektori investeeringute võimendamisel. Vähemalt 35 % programmi

„Euroopa horisont“ eelarvest läheb sellele, et rahastada uusi kliimamuutuste leevendamise lahendusi, mis on olulised rohelise kokkuleppe rakendamiseks.

Kõigi programmi „Euroopa horisont“ raames kasutada olevate vahenditega toetatakse vajalikke jõupingutusi teadusuuringute ja innovatsiooni vallas. Neli rohelise kokkuleppe missiooni aitavad saavutada ulatuslikke muutusi sellistes valdkondades nagu kliimamuutustega kohanemine, ookeanid, linnad ja mullastik. Need missioonid toovad kokku mitmesugused sidusrühmad, sealhulgas piirkonnad ja kodanikud. Partnerlused tööstuse ja liikmesriikidega toetavad teadusuuringuid ja innovatsiooni transpordi valdkonnas, sealhulgas akude, puhta vesiniku, väheses CO₂-heitega terasetootmise, biotoorainel põhinevate ringmajandussektorite ja tehiskeskkonna alal. Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituudi juhitud teadmis- ja innovaatikakogukonnad edendavad jätkuvalt kõrgharidusasutuste, teadusorganisatsioonide ja ettevõtjate koostööd kliimamuutuste, säästva energia, tulevikutoidu ning aruka, keskkonnahoidliku ja lõimitud linnatranspordi valdkonnas. Euroopa Innovatsiooninõukogu suunab rahastamise, omakapitaliinvesteeringud ja ettevõtluse kiirendamise teenused suure potentsiaaliga idufirmadele ja VKEdele, et nad saavutaksid rohelise kokkuleppega seotud murrangulist innovatsiooni, mida on võimalik võtta üleilmsetel turgudel kiiresti ulatuslikumalt kasutusele.

Tavapärastest lähenemisviisidest ei piisa. ELi teadusuuringute ja innovatsiooni tegevuskavas võetakse rohelise kokkuleppe eesmärkide saavutamiseks vajalik süsteemne lähenemisviis, rõhutades katsetamist ning tehes koostööd eri sektorite ja valdkondade vahel. Programm „Euroopa horisont“ kaasab ka kohalikke kogukondi kestlikuma tuleviku nimel tehtavasse töösse, algatustesse, mille eesmärk on ühendada ühiskonna tõmbejõud ja tehnoloogia tõukejõud.

Kättesaadavad ja koostalitlusvõimelised andmed on andmepõhise innovatsiooni kese. Need andmed koos digitaristu (nt superarvutid, pilv, ülikiired võrgud) ja tehisintellektilahendustega hõlbustavad tõenditel põhinevate otsuste tegemist ning suurendavad keskkonnaprobleemide mõistmise ja lahendamise suutlikkust. Komisjon toetab tööd, mille eesmärk on kasutada täielikult ära digiüleminekust tulenevad hüved, et toetada ökoloogilist üleminekut. Esmane prioriteet on ELi suutlikkuse suurendamine keskkonnakatastroofide prognoosimisel ja ohjamisel. Selleks koondab komisjon kokku Euroopa teaduse ja tööstuse tippteadmised, et töötada välja ülitäpne Maa digimudel.

2.2.4. Haridus- ja koolitusvaldkonna kaasamine

Koolidel, koolitusasutustel ja ülikoolidel on head võimalused õpilaste, lastevanemate ja laiemaga kogukonnaga dialoogi pidamiseks muutuste üle, mida on vaja edukaks üleminekuks. Komisjon koostab Euroopa pädevusraamistiku, et aidata arendada ja hinnata kliimamuutuste ja kestliku arengu alaseid teadmisi, oskusi ja hoiakuid. Samuti teeb komisjon kättesaadavaks abimaterjalid ja hõlbustab heade tavade jagamist ELi õpetajakoolituse programmide võrgustikes.

Komisjon on teinud tööd selle nimel, et pakkuda liikmesriikidele uusi rahalisi vahendeid, mille abil muuta koolihooned ja koolide toimimine kestlikumaks. Komisjon on tihendanud koostööd Euroopa Investeeringupangaga ning loonud tugevamad seosed struktuurifondide ja uute rahastamisvahendite vahel, et kaasata 2020. aastal täiendavalt kolme miljardi euro ulatuses investeeringuid koolitaristusse.

Ökoloogilisest üleminekust kasu saamiseks on vaja ennetavat ümber- ja täiendusõpet. Kavandatud Euroopa Sotsiaalfondil+ on oluline roll selles, et aidata

Euroopa tööjõul omandada oskusi, mida see vajab üleminekuks hääbuvatest sektoritest kasvavatesse sektoritesse ja uute protsessidega kohanemiseks. Oskuste tegevuskava ja noortegarantiid ajakohastatakse, et suurendada tööalast konkurentsivõimet rohelises majanduses.

2.2.5. Rohevanne: ära tekita kahju

Kõik ELi meetmed ja kogu poliitika peaksid toimima koos selle nimel, et ELil oleks võimalik saavutada edukas ja õiglane üleminek kestlikule tulevikule. Komisjoni parema õigusloome vahendid loovad selleks kindla aluse. Mõjuhindangud aitavad avalike konsultatsioonide, keskkonna-, sotsiaalse ja majandusliku mõju kindlakstegemise ning VKEdele avalduva mõju ja innovatsiooni soodustamise või takistamise analüüside põhjal teha tõhusaid poliitikavalikuid võimalikult väikeste kuludega ja kooskõlas rohelise kokkuleppe eesmärkidega. Hindamiste käigus hinnatakse süstemaatiliselt ka kehtivate õigusaktide ja uute prioriteetide kooskõla.

Selleks et aidata komisjonil teha kindlaks ja kaotada vastuolusid kehtivates õigusaktides, **kutsub komisjon sidusrühmi üles kasutama olemasolevaid platvorme²⁹, et lihtsustada õigusakte ja teha kindlaks probleemseid juhtumeid.** Komisjon kaalub neid soovitusi Euroopa rohelise kokkuleppe raames hindamiste, mõjuhindangute ja seadusandlike ettepanekute koostamisel.

Lisaks, tuginedes parema õigusloome poliitika hiljutise vahekokkuvõtte tulemustele, **parandab komisjon seda, mil viisil käsitletakse parema õigusloome suunistes ja toetavates vahendites kestlikkuse ja innovatsiooniga seotud küsimusi.** Eesmärk on tagada, et kõigi rohelise kokkuleppe algatuste sihid saavutatakse kõige tõhusamal ja vähem koormaval viisil ning kõigis muudes ELi algatustes järgitakse rohevanne mitte tekitada kahju. Selleks lisatakse kõigi seadusandlike ettepanekute ja delegeeritud õigusaktidega kaasas olevasse seletuskirja eraldi osa, milles selgitatakse, kuidas algatus seda põhimõtet järgib.

3. ELI ÜLEILMNE JUHTPOSITSIOON

Kliimamuutuste ja keskkonnaseisundi halvenemisega seotud üleilmsed probleemid nõuavad üleilmselt reageerimist. EL jätkab ambitsioonika keskkonna-, kliima- ja energiapoliitika edendamist ja rakendamist kogu maailmas. EL töötab välja tugevama rohelise kokkuleppe diplomaatia, milles keskendutakse teiste veenmisele ja toetamisele, et nad võtaksid enda kanda oma osa kestlikuma arengu edendamisel. Usaldusväärse eeskuju andmisega ning diplomaatiat, kaubanduspoliitikat, arenguabi ja muid välispoliitikameetmeid kasutades saab EL näidata üles oma tõelist toetust. Komisjon ja kõrge esindaja teevad tihedat koostööd liikmesriikidega, et võtta kasutusele kõik kahe- ja mitmepoolsed diplomaatilised kanalid, sealhulgas ÜRO, G7, G20, Maailma Kaubandusorganisatsioon ja muud asjakohased rahvusvahelised foorumid.

EL tagab jätkuvalt, et Pariisi kokkulepe on ka edaspidi kliimamuutuste vastu võitlemisel asendamatu mitmepoolne raamistik. Kuna ELi osa ülemaailmsetes heitkogustes väheneb, on üleilmse kliimaprobleemi mõtestatud lahendamiseks hädavajalik, et teistes piirkondades võetaks võrreldavaid meetmeid ja tehtaks suuremaid jõupingutusi. Arutelu kliimaeesmärkide üle saab lähikuudel hoogu juurde, lähtudes

²⁹ Veebisait „Avaldage arvamust – Kergenda koormat“: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/lighten-load_et

Pariisi kokkuleppe sätetest, mis näevad ette korrapärase ülevaadete tegemise ja ajakohastamise. 2020. aastal Glasgow's toimuv osaliste konverents on oluline verstapost enne üldise kokkuvõtte tegemist 2023. aastal. Sellel hinnatakse pikaajaliste eesmärkide saavutamiseks tehtud edusamme. Praegust seisu arvesse võttes on selge, et üleilmne ambitsioon ei ole piisav³⁰. EL teeb kõigi partneritega tihedamat koostööd, et suurendada ühiseid jõupingutusi ja aidata neil läbi vaadata ja rakendada nende riiklikult kindlaksmääratud panused ning töötada välja ambitsioonikad pikaajalised strateegiad. Seda tehes tuginetakse ELi enda suuremale ambitsioonile, mida on kirjeldatud punktis 2.

Samal ajal hoogustab EL kahepoolset koostööd partnerriikidega ja võtab vajaduse korral kasutusele uuenduslikke koostöövorme. EL jätkab koostööd G20 riikidega, kelle arvele langeb 80 % üleilmsetest kasvuhoonegaaside heitkogustest. Rahvusvaheliste partnerite võetavate kliimameetmete ulatuse suurendamiseks on vaja kohandatud geograafilisi strateegiaid, milles võetakse arvesse erinevaid asjaolusid ja kohalikke vajadusi – näiteks praeguste ja tulevaste suurheitetektajate, vähim arenenud riikide ja väikeste arenevate saareriikide jaoks. **EL teeb üleilmsete partneritega koostööd ka rahvusvaheliste CO₂-turgude arendamisel**, mis on peamine vahend, mille abil luua kliimameetmete võtmiseks majanduslikke stiimuleid.

EL pöörab suurt tähelepanu oma lähinaabrite toetamisele. Ökoloogiline üleminek Euroopas saab olla täielikult tulemuslik ainult siis, kui ka ELi lähinaabruses võetakse tõhusaid meetmeid. Käimas on töö Lääne-Balkani riikide rohelise tegevuskavaga. Komisjon ja kõrge esindaja kavandavad ka mitmeid tugevaid keskkonna-, energia- ja kliimapartnerlusi lõunapoolsete naaberriikidega ja idapartnerluse raames.

ELi ja Hiina 2020. aasta tippkohtumised Pekingis ja Leipzigis annavad võimaluse tugevdada ELi ja Hiina partnerlust kliima- ja keskkonnaküsimustes, eelkõige enne **Kunmingis toimuvat bioloogilise mitmekesisuse konverentsi** ja Glasgow's toimuvat kokkuleppe osaliste konverentsi.

Samuti tuleks tulevases terviklikus Aafrika-strateegias ning Aafrika Liidu ja ELi 2020. aasta tippkohtumisel seada kliima- ja keskkonnaküsimused kahe maailmajao vahelistes suhetes kesksse kohale. Eelkõige püüab Aafrika-Euroopa kestliku investeerimise ja töökohtade loomise allianss vallandada Aafrika potentsiaali eesmärgiga teha kiireid edusamme rohelise ja ringmajanduse, sealhulgas säästvate energia- ja toidusüsteemide ning arukate linnade suunas. EL tihendab koostööd Aafrikaga, et edendada säästva ja puhta energia laialdasemat kasutuselevõttu ja sellega kauplemist. Taastuvenergia ja energiatõhusus, näiteks seoses puhaste toiduvalmistamislahendustega, on Aafrikas energia kättesaadavuse lõhe kaotamisel määrava tähtsusega, tagades samal ajal CO₂ vajaliku vähendamise. EL käivitab algatuse „NaturAfrica“, mille eesmärk on tegeleda bioloogilise mitmekesisuse vähenemise probleemiga ning mille raames luuakse kaitsealade võrgustik, et kaitsta elusloodust ja pakkuda kohalikule elanikkonnale võimalusi rohelistes sektorites.

Üldisemalt **kasutab EL oma diplomaatilisi ja rahalisi vahendeid tagamaks, et rohelised liidud on osa tema suhetest Aafrikaga ning muude partnerriikide ja -piirkondadega**, eelkõige Ladina-Ameerika, Kariibi mere piirkonna, Aasia ja Vaikse ookeani piirkonnaga.

³⁰ ÜRO Keskkonnaprogrammi 2019. aasta aruanne heitkoguste erinevuse kohta.

EL peaks samuti tõhustama praeguseid algatusi ja tegema koostööd kolmandate riikidega valdkondadevahelistes kliima- ja keskkonnaküsimustes. See võib hõlmata maailmas fossiilkütuste toetuste kaotamist kooskõlas G20 võetud kohustustega, mitmepoolsete institutsioonide poolt fossiilkütuste taristu rahastamise järkjärgulist lõpetamist, kestliku rahastamise suurendamist, uute kivisöel töötavate elektrijaamade ehitamise järkjärgulist lõpetamist ning metaaniheite vähendamise meetmeid.

EL tunnistab samuti, et üleilmsed kliima- ja keskkonnaprobleemid mitmekordistavad märkimisväärset ohtu ja põhjustavad ebastabiilsust. Ökoloogiline üleminek kujundab ümber geopoliitikat, sealhulgas üleilmseid majandus-, kaubandus- ja julgeolekuhuve. See põhjustab keerukaid olukordi paljudele riikidele ja ühiskondadele. EL teeb koostööd kõigi partneritega, et suurendada kliima ja keskkonna valdkonnas vastupanuvõimet, vältimaks seda, et need raskused muutuvad konfliktide, toiduga kindlustamatuse ning elanikkonna sundümberasumise ja sundrände põhjustajateks, ning koostööd tehakse ka selleks, et toetada õiglast üleminekut kogu maailmas. Kliimapoliitika tuleks muuta ELi välisküsimustega seotud mõtteviisi ja tegevuse lahutamatuks osaks, kaasa arvatud ühises julgeoleku- ja kaitsepoliitikas.

Kaubanduspoliitika saab toetada ELi ökoloogilist üleminekut. See toimib platvormina, millel saab kaubanduspartneritega kliima- ja keskkonnameetmete vallas koostööd teha. ELi kaubanduslepingutes on kestlikkusega seotud kohustusi pidevalt suurendatud, eelkõige seoses kliimameetmete tõhustamisega. Samuti on komisjon suurendanud jõupingutusi ELi kaubanduslepingutes sisalduvate kestliku arengu alaste kohustuste täitmiseks ja täitmise tagamiseks ning need jõupingutused saavad lisa kaubandusvaldkonna juhtiva järelevalveametniku ametisse nimetamisega. Mis puudutab kliimamuutusi konkreetsemalt, siis kõikides ELi uusimates lepingutes on pandud lepinguosalistele siduv kohustus ratifitseerida Pariisi kokkulepe ja seda rakendada. Komisjon teeb ettepaneku muuta Pariisi kokkuleppe järgimine kõigi tulevaste laiaulatuslike kaubanduslepingute oluliseks osaks. ELi kaubanduspoliitika abil hõlbustatakse kaubandust ja investeeringuid keskkonnahoidlike kaupade ja teenuste sektoris ning edendatakse kliimasõbralike riigihangete korraldamist. Kaubanduspoliitika peab tagama ka moonutamata õiglase kaubanduse ja investeerimise seoses toorainega, mida ELi majandus rohelisele majandusele üleminekuks vajab. Kaubanduspoliitika saab aidata võidelda kahjulike tavade vastu (näiteks ebaseaduslik metsaraie), tõhustada regulatiivset koostööd, edendada ELi standardite rakendamist ja kõrvaldada mittetariifsed tõkked taastuvenergia sektoris. Kõik Euroopa turule lastavad kemikaalid, materjalid, toiduained ja muud tooted peavad täielikult vastama asjakohastele ELi normidele ja standarditele. EL peaks kasutama oma nn roheliste õigusnormide alast oskusteavet, et julgustada partnereid koostama sarnaseid norme, mis on sama ambitsioonikad kui ELi omad, hõlbustades seeläbi kaubandust ning tõhustades keskkonnakaitset ja kliimamuutuste leevendamist nendes riikides.

Maailma suurima ühtse turuna saab EL kehtestada standardeid, mis on kohaldatavad üleilmsetes väärtusahelates. Komisjon jätkab tööd uute jätkusuutlikku majanduskasvu käsitlevate normidega ja kasutab oma majanduslikku mõjuvõimu selleks, et kujundada ELi keskkonna- ja kliimaeesmärkidega kooskõlas olevaid rahvusvahelisi norme. Komisjon töötab selle nimel, et hõlbustada keskkonnakaupadega kauplemist ja keskkonnateenuste osutamist, edendades seda kahe- ja mitmepoolsetel foorumitel ning toetades säästvate toodetega kauplemise jaoks avatud ja atraktiivseid ELi ja üleilmseid turge. Komisjon teeb koostööd üleilmsete partneritega, et tagada ELile ressursidega kindlustatus ja usaldusväärne juurdepääs strateegilistele toorainetele.

ELi rahvusvaheline koostöö- ja partnerluspoliitika peaks ülemineku saavutamiseks jätkuvalt aitama kasutusele võtta nii avaliku kui ka erasektori vahendeid. EL ja selle liikmesriigid on endiselt maailma juhtivad arenguabi andjad ning neilt pärineb üle 40 % maailma avaliku sektori kliimameetmete rahastusest. Kuna avaliku sektori vahenditest ainuüksi ei piisa, koordineerivad EL ja selle liikmesriigid oma toetust selliselt, et teha partneritega rahastamispuudujäägi kaotamiseks koostööd erasektori vahendite kaasamise kaudu. Naabruspoliitika, arengu- ja rahvusvahelise koostöö rahastamisvahendit käsitlevas ettepanekus on komisjon teinud ettepaneku eraldada 25 % selle eelarvest kliimaeesmärkide saavutamiseks. Komisjon toetab ka riikide avaliku sektori võetud kohustust parandada investeerimiskeskonda ja saada panus erasektorilt. Selle tööga peavad kaasnema võimalused vähendada kestlikusse arengusse tehtavate investeringute riske selliste vahendite abil nagu rahastamistagatised ja segarahastamine.

Rahvusvaheliste investorite kaasamise eesmärgil on EL ka jätkuvalt üleilmset jätkusuutlikku majanduskasvu toetava finantssüsteemi loomiseks tehtava töö eestvedaja. EL toetub hiljuti loodud kestliku rahastamise rahvusvahelisele platvormile, et koordineerida keskkonnasäästliku rahastamise algatuste vallas (nt taksonoomiad, avalikustamine, standardid ja märgised) tehtavaid jõupingutusi. Komisjon julgustab ka arutelude pidamist muudel rahvusvahelistel foorumitel, eelkõige G7 ja G20 raames.

4. AEG TEGUTSEDA ÜHESKOOS – EUROOPA KLIIMAPAKT

Üldsuse ja kõigi sidusrühmade kaasatus ja pühendumus on Euroopa rohelise kokkuleppe edukuse jaoks hädavajalik. Hiljutised poliitilised sündmused näitavad, et muutusi toov poliitika toimib üksnes siis, kui kodanikud on selle kujundamisse täielikult kaasatud. Inimesed tunnevad muret töökohtade, oma kodude soojashoidmise ja ots otsaga kokkutulemise pärast ning ELi institutsioonid peaksid neid kaasama, kui rohelise kokkuleppega soovitakse edu ja püsivaid muutusi saavutada. Kodanikud on ülemineku liikumapanev jõud ja peaksid selleks jääma ka edaspidi.

Komisjon käivitab 2020. aasta märtsiks Euroopa kliimapakti, et keskenduda kolmele viisile, kuidas üldsust kliimameetmetesse kaasata. Esiteks innustab komisjon teabe jagamist, inspiratsiooni andmist ning parandab üldsuse arusaamist kliimamuutuste ja keskkonnaseisundi halvenemisega kaasnevatest ohtudest ja probleemidest ning nende vastu võitlemise viisidest. Komisjon kasutab selleks mitmeid kanaleid ja vahendeid, näiteks liikmesriikides toimuvaid üritusi, võttes eeskujuks käimasolevad komisjoni dialoogid kodanikega. Teiseks peaksid olemas olema nii reaalsed kui ka virtuaalsed kohad, kus inimesed saavad väljendada oma ideid ja loovust ning tegutseda üheskoos ambitsioonikate eesmärkide täitmiseks nii üksikisiku kui ka kollektiivsel tasandil. Osalejaid julgustatakse pühendumata konkreetsetele kliimameetmetega seotud eesmärkidele. Kolmandaks töötab komisjon suutlikkuse suurendamise nimel, et hõlbustada kliimamuutuste ja keskkonnakaitse valdkonnas rohujuure tasandi algatuste tegemist. Teave, juhendamine ja õppemoodulid saaksid aidata heade tavade jagamist. Komisjon tagab, et üleminek rohelisele majandusele on Euroopa tuleviku üle peetavas arutelus olulisel kohal.

Kliimapakt tugineb ELis käimasolevatele komisjoni dialoogidele kodanikega ja olemasolevatele kodanike esinduskogudele ning sotsiaaldialoogi komiteede rollile. Komisjon jätkab tööd piirkondlike ja kohalike kogukondade, sealhulgas energiakogukondade võimestamiseks. Tugevdatakse ühtekuuluvuspoliitika linnamõõdet ning kavandatud Euroopa linnaarengu algatusega aidatakse linnadel kõige paremini kasutada ära võimalusi kestliku linnaarengu strateegiate väljatöötamiseks. ELi linnapeade pakt jääb keskseks jõuks. Komisjon teeb selle raames koostööd, et jätkata abi osutamist

linnadele ja piirkondadele, kes soovivad võtta ambitsioonikaid kohustusi kliima- ja energiapoliitika valdkonnas. See jääb oluliseks platvormiks, kus saab jagada häid tavasid selle kohta, kuidas muutusi kohalikul tasandil ellu viia.

Komisjon soovib samuti vähendada oma mõju keskkonnale nii institutsiooni kui ka tööandjana. Komisjon esitab 2020. aastal tervikliku tegevuskava, et rakendada ise rohelise kokkuleppe eesmäärke ja saavutada kliimanetraalsus 2030. aastaks. Komisjon kutsub kõiki teisi ELi institutsioone, organeid ja asutusi üles tegema temaga koostööd ja välja töötama sarnaseid ambitsioonikaid meetmeid.

Lisaks kliimapaktile peaksid komisjon ja liikmesriigid töötama selle nimel, et tagada kõigi Euroopa rohelist kokkulepet puudutavate olemasolevate planeerimisvahendite ühetaoline kasutamine. Kõige olulisemad neist on riiklikud energia- ja kliimakavad ning ühise põllumajanduspoliitika rakendamiseks kavandatud riiklikud strateegiakavad. Komisjon tagab, et need on eesmärgipärased ja et liikmesriigid rakendavad neid tõhusalt, ning vajaduse korral kasutab ta selliseid vahendeid nagu Euroopa poolaasta.

Euroopa fondid, sealhulgas need, mis on mõeldud maaelu arengu jaoks, aitavad maapiirkondadel kasutada ring- ja biomajanduses peituvaid võimalusi. Komisjon kajastab seda oma pikaajalises maapiirkondi käsitlevas visioonis. Ta pöörab erilist tähelepanu äärepoolseimate piirkondade rollile Euroopa rohelises kokkuleppes, võttes arvesse nende haavatavust kliimamuutuste ja loodusõnnetuste suhtes ning nende ainulaadseid eeliseid – bioloogilist mitmekesisust ja taastuvaid energiaallikaid. Komisjon jätkab tööd ELi saarte puhta energia algatusega, et töötada välja pikaajaline raamistik puhtale energiale ülemineku kiirendamiseks kõigil ELi saartel.

Komisjon ja liikmesriigid peavad samuti tagama, et poliitikat ja õigusnorme ka rakendatakse ja et need annavad tulemusi. Keskkonnapoliitika rakendamise läbivaatamine on väga tähtis selleks, et kaardistada iga liikmesriigi olukord. Komisjon esitab ka uue keskkonnavalase tegevusprogrammi, mis täiendab Euroopa rohelist kokkulepet ja sisaldab uut seiremehhanismi tagamaks, et Euroopa püsib oma keskkonnaeesmärkide saavutamise kursil. Komisjon loob ka tulemustabeli, et jälgida kõigi Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärkide saavutamisel tehtud edusamme.

Komisjon kavatseb kaaluda Århusi määruse läbivaatamist, et parandada keskkonnamõjuga otsuste õiguspärasuses kahtlevate kodanike ja valitsusväliste organisatsioonide võimalusi haldusorganile kaebuse esitamiseks ja kohtuliku kontrolli taotlemiseks ELi tasandil. Samuti võtab komisjon meetmeid, et parandada kohtu poole pöördumise võimalusi kõigi liikmesriikide kohtutes. Komisjon edendab ka ELi, selle liikmesriikide ja rahvusvahelise üldsuse tegevust keskkonnakuritegude vastase võitluse tõhustamisel.

Euroopa roheline kokkulepe käivitab ELi uue majanduskasvu strateegia. See toetab ELi muutumist õiglaseks ja jõukaks ühiskonnaks, mis tegeleb kliimamuutustest ja keskkonnaseisundi halvenemisest tulenevate probleemidega, parandades selle abil nii praeguste kui ka tulevaste põlvkondade elukvaliteeti. Komisjon kutsub Euroopa Parlamenti ja Euroopa Ülemkogu üles kiitma Euroopa roheline kokkulepe heaks ning toetama täielikult selles sisalduvaid meetmeid.